

УДК 378:37.014:373.2.091

Зозуля О. В.

НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ЛАНКИ ЯК СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті порушується проблема необхідності створення системи організації освітнього процесу у закладі вищої освіти, тлумачаться поняття навчально-пізнавальної діяльності, активності майбутніх фахівців дошкільної ланки. Розкриваються шляхи активізації їх професійно-спрямованої навчально-пізнавальної діяльності під час навчальних занять та під час організації самостійної роботи. Наголошується на цілеспрямованому використанні методів, прийомів і засобів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, які створюють сприятливі умови для розвитку навчально-пізнавального інтересу, формування мотивів і мотивації навчання. Проаналізовано педагогічні ідеї науковців, присвячені вивченню сутності процесу навчання, його активізації у педагогічній науці і практиці освіти.

Ключові слова: професійно-спрямована навчально-пізнавальна діяльність, майбутні фахівці дошкільної ланки, навчання, активність, активізація, організація, самостійна робота, методи навчання, засоби навчання, інноваційні педагогічні технології.

Завдання сучасної системи вищої освіти полягають у підвищенні її якості, виході вищої школи на міжнародний рівень, підвищенні конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості вищої професійної освіти на світовому ринку праці.

Одночасно з підготовкою висококваліфікованого фахівця вітчизняна система вищої освіти передбачає формування творчої особистості фахівців. Випускники закладів вищої освіти повинні бути не лише професійно освіченими, а й ерудованими, творчими, ініціативними, вміти приймати правильні, часто нестандартні рішення, мати системне мислення, бути здатними до безперервної самоосвіти та самовдосконалення. Навчання фахівця, що відповідає сучасним вимогам, може забезпечити система професійної освіти, заснована одночасно на вивіреному змісті спеціальної та фундаментальної підготовки. Крім того, у сучасних умовах увага акцентується на безперервній освіті протягом усього життя. Важливо сформувати у майбутніх фахівців дошкільної ланки потребу і готовність до безперервної освіти та самоосвіти, навички та вміння самостійного здобуття знань, а також включати нові знання, способи діяльності у систему вже засвоєних і застосовуваних на практиці.

Становлення майбутніх фахівців дошкільної ланки освіти залежить не лише від соціальних факторів (мотивації, умов професійного навчання), а і від перебігу їх навчально-пізнавальної діяльності у закладі вищої освіти [2; 7]. Становлення студента як суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності відбувається, в першу чергу, у процесі його навчання у педагогічному закладі вищої освіти, і однією з умов розвитку виступає стиль його діяльності. Тому необхідно розглянути можливість впливу системи організації професійно спрямованої навчально-пізнавальної діяльності на становлення майбутнього фахівця.

Педагогічними факторами актуальності проблеми є результати досліджень за такими напрямками:

– концептуальні положення теорії діяльності людини у цілому і навчально-пізнавальної діяльності зокрема відображені у роботах, присвячених питанням пошуку цілісних її характеристик, що інтегрують науково-теоретичні положення про предметний характер діяльності, яка перетворює самого суб'єкта пізнання, таких учених, як Ю. К. Бабанський, В. І. Біленький, В. О. Беліков, Ю. Є. Волков, Т. В. Габай, С. І. Гессен, В. В. Давидов, М. В. Дьомін, М. С. Каган, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, Л. О. Станкевич, Д. Б. Ельконін;

– психологічна основа діяльносної теорії навчання представлена у дослідженнях П. Я. Гальперіна, Є. М. Кабанової-Меллер, О. М. Леонтьєва, В. Я. Ляудіс, Н. О. Менчинської, С. П. Рубінштейна, Н. Ф. Талізної та визначає структурні компоненти діяльності, умови і засоби її здійснення, а також положення, що характеризують психологічні особливості молоді студентського віку (Б. Г. Ананьєв, А. В. Дмитрієв, І. С. Кон, В. Т. Лісовський);

– теоретичні положення про сутність і зміст процесу активізації навчально-пізнавальної діяльності представлені у дослідженнях Л. П. Аристової, Д. Б. Богоявленської, М. О. Данілова, Б. П. Єсіпова, Т. А. Ільїна, І. Я. Лернера, М. І. Махмутова, М. М. Скаткіна, І. Ф. Харламова, Т. І. Шамової, Г. І. Щукіної та ін., які розглядають пізнавальну активність з погляду психологічного стану суб'єкта, що пізнає;

– дидактичні основи навчально-пізнавальної діяльності, які отримали своє відображення у дослідженнях Ю. К. Бабанського, В. М. Вергасова, В. В. Давидова, І. І. Ільєсова, В. І. Ковальова, А. К. Маркової, П. І. Підкасистого;

– дидактичні ідеї і розробки, орієнтовані на розвиток пізнавальної активності та самостійності студентів, а також діяльносного вдосконалення навчального процесу, науковців С. Я. Батишева, В. П. Беспалько, А. С. Граніцької, І. Г. Гузенко, Б. П. Єсіпова, М. В. Кларіна, Л. Н. Ланда, І. Я. Лернера, М. І. Махмутова, М. М. Скаткіна, А. В. Усової, М. А. Чошанова, В. Д. Шадрікова, Т. І. Шамова, Г. І. Щукіна, П. А. Юцявичене та ін.

Метою статті є обґрунтування організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців дошкільної ланки у закладі вищої освіти як системи під час викладання професійно орієнтованих дисциплін та організації самостійної роботи студентів.

Навчально-пізнавальна діяльність – це спеціально організоване ззовні або тим, хто навчається, пізнання з метою оволодіння системою знань, методів діяльності, багатств суспільства та культури, накопичених людством [2].

Навчально-пізнавальна діяльність студента забезпечує освоєння способів та досвіду професійного розв'язання практичних завдань, оволодіння професійним мисленням та творчістю, тобто вона є професійно спрямованою, або навчально-професійною, діяльністю.

Під активністю студентів варто розуміти міру заглиблення ними у предмет діяльності: готовність виконувати навчальні завдання, намагання діяти самостійно, знаходити необхідну наукову інформацію у різних джерелах, розширювати власні пізнавальні інтереси тощо [6; 7].

Активізацію, як керівництво активністю студентів, можна визначити як неперервний процес посилення їх активності, спонукання до переходу до стану дії, від стану спокою до руху, розвитку, до цілеспрямованого, енергійного учіння, подолання стереотипної і пасивної діяльності [4; 7; 10].

Головною метою активізації визнається формування активності студентів, підвищення якості процесу навчання, спрямованого на усвідомлене засвоєння емоційно-ціннісного досвіду, забезпечення адаптації особистості до соціального оточення, а також сприяння самореалізації і розкриттю професійного потенціалу особистості студента.

Під час навчання у педагогічному закладі вищої освіти необхідно активізувати навчально-пізнавальну діяльність майбутніх фахівців дошкільної ланки освіти, спрямовану на переробку і максимальне засвоєння ними інформації. Впровадження в освітній процес інноваційних моделей навчання дозволяє переробляти великий обсяг інформації, засвоювати необхідну її частину, формувати у студентів активне, творче мислення, здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самостійного набуття знань, тобто до самонавчання і професійної самоосвіти.

Таким чином, на основі аналізу досліджень О.С. Карабій можна визначити такі вимоги до організації навчання, спрямованого на активізацію навчально-пізнавальної діяльності у закладі вищої освіти [4]:

- змістовий блок професійно орієнтованої навчальної дисципліни повинен стати основою активних розумових і практичних дій студентів;
- засоби активізації повинні забезпечувати спрямовану активність на оволодіння знаннями і алгоритмами способів діяльності;
- відбір засобів активізації повинен здійснюватися відповідно до конкретної мети кожного ступеня пізнання, впливаючи на кожен компонент навчання.

Інноваційні педагогічні технології характеризуються гуманістичною, антропоцентричною, психотерапевтичною спрямованістю у системі освіти, зумовленою співіснуванням і складними взаєминами у науковій педагогіці та педагогічній практиці. У Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Законі України «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти та інших документах акцент ставиться на розвиток інноваційних освітніх технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти з метою забезпечення її переходу на нову, особистісно орієнтовану парадигму.

Аналіз теоретичних досліджень і освітньої практики показує, що одним із ефективних шляхів активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців дошкільної ланки освіти є використання системи організаційних форм, методів, прийомів професійно орієнтованої навчально-пізнавальної діяльності [1; 8].

Так, із метою забезпечення вищої ефективності лекції доцільно ввести до кожного з її структурних елементів такі інтерактивні методи, прийоми та форми навчання, що сприяють розвитку позитивної взаємодії викладача зі студентами та міцності засвоєння знань та активізації їхньої навчально-пізнавальної діяльності. Наприклад, інтерактивний прийом здогадки (припущення) застосовується з метою оголошення теми лекції і ключових понять, що вивчаються. Прийом вирішення проблемної ситуації сприяє засвоєнню студентами знань, умінь, здобутих у ході активного пошуку і самостійного вирішення проблем, внаслідок чого ці знання, уміння міцніші, ніж за традиційного навчання.

Слід зазначити доцільність використання фреймового підходу до оптимізації, інтенсифікації та візуалізації навчального матеріалу, що дозволяє студентам засвоювати систему знань, розвиває у майбутніх фахівців дошкільної ланки системне, понятійне, алгоритмічне, репродуктивне, наукове, критичне і творче мислення, формує дискурсивні і комунікативні уміння суб'єктів навчання [6].

Метод «Заверши речення» застосовується для перевірки рівня засвоєння знань й оперативного залучення студентів до діяльності, взаємодії, актуалізації опорних знань, мотивації навчальної діяльності, що створює можливість уважно і глибоко працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх із іншими, більш вільно говорити на запропоновану тему.

Інтерактивне середовище дозволяє підтримати на занятті метод асоціацій. Він і його варіанти зустрічаються також під іншими назвами: метод ланцюжка асоціацій, метод асоціативних зв'язків, ланцюговий метод запам'ятовування. Його суть полягає у встановленні нових неординарних зв'язків між компонентами педагогічного явища й елементами навколишнього середовища, зовнішнього світу, минулим і життєвим досвідом самого студента.

Діаграми Венна (Venn diagrams) – загальна назва низки методів візуалізації і способів графічної ілюстрації, що широко використовуються у різних галузях науки; вони показують теоретико-логічні відносини між

множинами або подіями; використовується педагогічна «діаграма Венна» показує всі можливі відносини між об'єктами та явищами професійно орієнтованих дисциплін.

Інтерактивний прийом «великого аркуша» є ефективним для «стенографії» думок, фактів, доказів, через що активізується діяльність студентів на занятті, надається можливість «висловитися» на папері найбільш мовчазним або мало активним учасником, підкреслити оригінальність певних ідей, показати неоднозначність підходів до одного й того ж педагогічного процесу, явища, поняття тощо.

Однією з технологій, що активізують професійно орієнтовану навчально-пізнавальну діяльність студентів, є метод кластерів (від англ. cluster – гроно, згусток, пучок) – це графічна форма організації інформації, яка дозволяє виділити основні смислові одиниці, які фіксуються у вигляді схеми з позначенням усіх зв'язків між ними. Це зображення сприяє систематизації та узагальненню навчального матеріалу з вивчуваної теми [2].

На етапі підбиття підсумків заняття пропонується метод «інтелектуальна гойдалка» (дискусійна гойдалка), метою якого є розвиток індивідуальної свідомості через організацію полілогу, рефлексивної діяльності студентів. «Інтелектуальна гойдалка» – це оперативна дискусія за запропонованою проблемою, актуальним питанням; висловлюючи свою позицію, учасники «розгойдують гойдалки»; чим оригінальніша й емоційніша запропонована думка, тим інтенсивніше «розгойдуються гойдалки»; учасникам необхідно інтенсивніше «розгойдувати гойдалки» (міркувати, висловлювати оригінальні думки).

Важливе місце в освітньому процесі закладу вищої освіти відведено самостійній роботі як методу навчання і самоосвіти [8]. У сучасній світовій педагогіці вищої школи самостійна робота студентів розглядається як провідна форма професійної підготовки майбутніх фахівців.

Серед наявних форм, методів, прийомів, засобів організації самостійної роботи студентів як системи виділимо найпродуктивніші, на нашу думку, а саме: розв'язання педагогічних ситуацій, ведення педагогічного глосарію, виконання завдань робочого зошиту як дидактичного засобу, аналіз публікацій фахових видань, збірників матеріалів науково-практичних конференцій, застосування електронних медіа, виконання проектних робіт, робота з записами вебінарів педагогічної тематики, виконання завдань під час педагогічної практики з подальшим обговоренням, технологічна картка кожної теми, що вивчається, тощо.

У цілому дієвість комплексу педагогічних умов є такою характеристикою, яка відображає відношення між досягнутим рівнем активізації навчально-пізнавальної діяльності і поставленою метою.

Отже, у зв'язку з вищевикладеним, необхідно виявити комплекс дидактичних умов активізації професійно орієнтованої навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців дошкільної ланки, реалізація яких сприятиме активній роботі студентів із переробки навчальної інформації, забезпечить високий рівень засвоєння знань, їх гнучкість і широту застосування та спонукатиме до пошуку більш ефективних і раціональних способів формування і засвоєння знань, пов'язаних із творчим осмисленням матеріалу, його поглибленням, узагальненням, виробленням вміння творчо використовувати вивчене.

Перспективу подальшого вивчення проблеми вважаємо у визначенні й вдосконаленні педагогічних умов формування навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі професійної підготовки у педагогічному закладі вищої освіти.

Використана література:

1. Беленька Г. В. Інтерактивні прийоми викладання навчальної дисципліни у вищій школі / Г. В. Беленька. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. – 118 с.
2. Беликов В. А. Дидактические основы учебно-познавательной деятельности студентов : дисс. ... док. пед. наук / В. А. Беликов. – Магнитогорск, 1995. – 350 с.
3. Вознюк О, Дубасенюк О. Проблема організації знань у системі професійної підготовки вищої школи [Електронний ресурс] / О. Вознюк, О. Дубасенюк // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2010. – Вип. 2. – С. 133–144. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2010_2_18.
4. Карабий Е. Б. Активизация учебно-познавательной деятельности студентов как педагогическая проблема / Е. Б. Карабий // Теория и практика общественного развития : педагогические науки. – 2014. – № 3. – С. 141–144.
5. Ковальчук Л. П. Розвиток професійного мислення майбутнього вчителя на засадах фреймового підходу до вивчення педагогічних дисциплін у класичному університеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.franko.lviv.ua/Pedagogika/periodic/visnyk/23/14_kovalchuk.pdf.
6. Олексюк О. Є. Активізація пізнавальної діяльності студентів у процесі загально педагогічної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти» / О. Є. Олексюк. – Київ, 2005. – 20 с.
7. Пономарьова Г. Ф. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ на заняттях із педагогіки / Г. Ф. Пономарьова, І. О. Степанець. – Харків : ФОП Шейніна О. В., 2010. – 214 с.
8. Слепкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З. І. Слепкань. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2000. – 180 с.
9. Тарасова О. Інтерактивні методи навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів під час лекційних занять [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.psyh.kiev.ua/>.
10. Щепіна Н. В. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ як наукова проблема [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>

References:

1. Bielienska H. V. (2001) Interaktyvni pryomy vykladannia navchalnoi dystsypliny u vyshchii shkoli [Interactive techniques for teaching teaching at a high school]. Kyiv : NPU imeni M.P. Drahomanova. 118 s. [in Ukrainian]
2. Belykov V. A. (1995) Dydaktycheskye osnovy uchebno-poznavatelnoi deiatelnosti studentov [Didactic bases of learning and cognitive activity of students]. Diss. dokt. ped. nauk, Mahnytohorsk. 350 s. [in Russian]
3. Vozniuk O., Dubaseniuk O. Problema orhanizatsii znan u systemi profesiinoi pidhotovky vyshchoi shkoly. Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyv. 2010. Vyp. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2010_2_18.
4. Karabyi E. B. Aktyvyzatsyyu uchebno-poznavatelnoi deiatelnosti studentov kak pedahohycheskaia problema [Activization of learning and cognitive activity of students as a pedagogical problem]. Teoriya y praktyka obshchestvennogo razvytyia : pedahohycheskye nauky. 2014. № 3. S. 141–144. [in Russian]
5. Kovalchuk L. P. Rozvytok profesiinoho myslennia maibutnoho vchytelia na zasadakh freimovoho pidkhodu do vychennia pedahohichnykh dystsyplin u klasychnomu universyteti [Development of professional thinking of the future teacher on the basis of a framed approach to the study of pedagogical disciplines in the classical university]. URL: http://www.franko.lviv.ua/Pedagogika/periodic/visnyk/23/14_kovalchuk.pdf. [in Ukrainian]
6. Oleksiuk O. Ye. (2005) Aktyvizatsiia piznavalnoi diialnosti studentiv u protsesi zahalno pedahohichnoi pidhotovky. Avtoref. diss. ... kand. ped. nauk [Activation of cognitive activity of students in the process of general pedagogical preparation]. Kyiv, 20 s. [in Russian]
7. Ponomarova H. F. (2010) Aktyvizatsiia navchalno-piznavalnoi diialnosti studentiv VNZ na zaniattiakh iz pedahohiky [Activization of educational and cognitive activity of students of higher educational institutions in classes on pedagogy] Kharkiv: FOP Sheinina O.V. 214 s. [in Ukrainian]
8. Slipekan Z. I. (2000) Naukovi zasady pedahohichnoho protsesu u vyshchii shkoli [Scientific principles of pedagogical process in high school]. Kyiv : NPU imeni M.P. Drahomanova, 180 s. [in Ukrainian]
9. Tarasova O. Interaktyvni metody navchannia yak zasib aktyvizatsii piznavalnoi diialnosti studentiv pid chas lektsiinykh zaniat [Elektronnyi resurs] [Interactive teaching methods as a means of activating students' cognitive activity during lectures]. URL: <http://www.psyh.kiev.ua/> [in Ukrainian]
10. Shchepina N. V. Aktyvizatsiia navchalno-piznavalnoi diialnosti studentiv VNZ yak naukova problema [Activation of students' learning and cognitive activity at higher educational institutions as a scientific problem]. URL: <http://www.nbuv.gov.ua> [in Ukrainian]

Зозуля О. В. Учебно-познавательная деятельность будущих специалистов дошкольного звена как система организационного обеспечения образовательного процесса в учреждении высшего образования

В статье поднимается проблема необходимости создания системы организации образовательного процесса в учреждении высшего образования, толкуются понятия учебно-познавательной деятельности, активности будущих специалистов дошкольного звена. Раскрываются пути активизации их профессионально-направленной учебно-познавательной деятельности во время учебных занятий и при организации самостоятельной работы. Отмечается целенаправленное использование методов, приемов и средств активизации учебно-познавательной деятельности студентов, которые создают благоприятные условия для развития учебно-познавательного интереса, формирования мотивов и мотивации учения. Проанализированы педагогические идеи ученых, посвященные изучению сущности процесса обучения, его активизации в педагогической науке и практике образования.

Ключевые слова: профессионально-направленная учебно-познавательная деятельность, будущие специалисты дошкольного звена, обучение, активность, активизация, организация, самостоятельная работа, методы обучения, средства обучения, инновационные педагогические технологии.

Zozulia O. V. Learning and cognitive activity of future specialists of preschool education as a system of organizational provision of educational process at a higher education establishment

The article raises the problem of the need to create a system of organization of educational process in a higher education establishment, the concept of educational and cognitive activity, activity of future specialists of the pre-school level is interpreted. The ways of activating their professional-oriented learning and cognitive activity during educational activities and during the organization of independent work are revealed. It is emphasized on purposeful use of methods and means of activating learning and cognitive activity of students, which creates favorable conditions for the development of learning and cognitive interest, the formation of motives and motivation of learning. The author analyzes pedagogical ideas of scientists, devoted to the study of the essence of the learning process, its activation in pedagogical science and practice of education.

Key words: professional-oriented learning and cognitive activity, future specialists of the pre-school level, learning, activity, activization, organization, independent work, teaching methods, teaching tools, innovative pedagogical technologies.